

WPŁYW EUROPEIZACJI OCHRONY ŚRODOWISKA NA PRAWO KARNE REPUBLIKI CZESKIEJ

JANA TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ*

DOI: 10.26399/iusnovum.v18.4.2024.27/j.tlapak-navratilova

STRESZCZENIE

W artykule przedstawiono wpływ instrumentów prawnych UE na prawo karne Republiki Czeskiej w dziedzinie ochrony środowiska. Celem jest analiza tego wpływu oraz poszczególnych definicji prawnych przestępstw przeciwko środowisku w czeskim systemie prawnym. Zastosowano tu metody: opisową, porównawczo-analityczną i logiczną. W pierwszej kolejności Autorka dokonuje oceny stanu ochrony środowiska w Republice Czeskiej, nie tylko z pomocą prawa karnego. Następnie przedstawia listę definicji prawnych poszczególnych przestępstw oraz wyjaśnia ich podstawowe cechy i specyficzne różnice między nimi w odniesieniu do przepisów prawa UE lub międzynarodowego prawa publicznego, na podstawie których dane przestępstwo zostało wprowadzone do czeskiego systemu prawnego. W artykule przedstawiono również najnowsze orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego Republiki Czeskiej w tym zakresie. W podsumowaniu dokonana została ocena poziomu ochrony środowiska poprzez prawo karne; stwierdzono, że Republika Czeska jest aktywna w tym obszarze i wywiązuje się ze swoich obowiązków wynikających z europejskich przepisów regulujących ochronę środowiska.

Słowa kluczowe: ochrona środowiska, prawo karne, Unia Europejska, Republika Czeska, fakty

---

* doc. JUDr., dr, Wydział Prawa, Katedra Prawa Karnego, Uniwersytet Karola (Czechy), e-mail: novakojana@prf.cuni.cz, ORCID: 0009-0001-7245-4277

THE IMPACT OF EUROPEANISATION OF CRIMINAL ENVIRONMENTAL PROTECTION ON CRIMINAL LAW IN THE CZECH REPUBLIC

ABSTRACT

The article focuses on the influence of the EU legal instruments on the criminal law of the Czech Republic in the field of environmental protection. The aim of the article is to analyse this influence and individual legal definitions of environmental crimes in the Czech legal system. For this purpose, the descriptive, comparative, analytical and logical methods are used. The author first assesses the state of environmental protection in the Czech Republic, not only by way of criminal law. This is followed by a list of legal definitions of individual criminal offences, and basic features and specific differences are explained for each of them with reference to the specific EU or public international law regulations on the basis of which the offence was introduced into the Czech legal system. The article also presents recent case law of the Supreme Court and the Constitutional Court of the Czech Republic concerning the issue. In the conclusions, the author assesses the level of environmental protection through criminal law and states that the Czech Republic is active in this area and fulfils its obligations resulting from the European regulations governing environmental protection.

Keywords: environmental protection, criminal law, European Union, Czech Republic, facts

WSTĘP

Niniejszy artykuł stanowi kontynuację artykułu pt. *Europeanisation of the Protection of the Environment Through Criminal Law*, który został opublikowany w „Ius Novum” 2024, nr 3. Autorka ma na celu przeprowadzenie analizy ochrony środowiska poprzez prawo karne z perspektywy Republiki Czeskiej jako państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Istotny wpływ na prawnokarną ochronę środowiska w Republice Czeskiej ma międzynarodowa polityka ochrony przyrody oraz polityka Unii Europejskiej, które poprzez swoje instrumenty prawne zobowiązują państwa członkowskie do wprowadzenia określonych zmian legislacyjnych.

Kolejnym celem artykułu jest przedstawienie przeglądu poszczególnych przestępstw zdefiniowanych w czeskim prawodawstwie na rzecz ochrony środowiska oraz omówienie ich definicji prawnych i specyficznych cech.

Dla osiągnięcia wyznaczonych celów zastosowano metody: logiczną, abstrakcję i konkretyzację, a także analityczną, syntetyczną, porównawczą i opisową.

STATUS PRAWNY OCHRONY ŚRODOWISKA W REPUBLICE CZESKIEJ

Republika Czeska w szerokim zakresie odzwierciedliła przepisy Dyrektywy w sprawie ochrony środowiska¹ (dalej jako: Dyrektywa z 2008 r.) w swoim porządku prawnym. W 2008 r. weszła w życie ustawa o szkodach w środowisku nr 167/2008 Zbioru Praw.

W ustawie uznaje się za szkodę ekologiczną tylko taką niekorzystną zmianę, którą można zmierzyć i która ma poważny niekorzystny wpływ na wybrane zasoby naturalne (chronione gatunki dzikich zwierząt i roślin, siedliska przyrodnicze, wody gruntowe i powierzchniowe, w tym naturalne źródła wód leczniczych i mineralnych, oraz glebę). Obowiązek zapobiegania lub naprawiania szkód w środowisku opiera się na zasadzie odpowiedzialności karnej (tj. odpowiedzialności za skutek), z możliwym usprawiedliwieniem winy poprzez powołanie się na zdarzenia lub działania, które są wyraźnie uregulowane w ustawie (art. 1 ust. 3 ustawy nr 167/2008 Zb. P.). Istotną zmianą wprowadzoną tą ustawą, w porównaniu do obowiązującego prawodawstwa, jest to, że warunkiem podjęcia środków prewencyjnych lub naprawczych przez prowadzącego pewne działania wymienione w załączniku nr 1 do tej ustawy nie jest wynik jego niezgodnego z prawem postępowania. Ustalenie związku przyczynowego między działalnością wymienioną w załączniku nr 1 do tej ustawy a wystąpieniem szkody w środowisku jest wystarczającą przesłanką odpowiedzialności lub obowiązku podjęcia środków zapobiegawczych lub naprawczych (art. 4 ustawy nr 167/2008 Zb. P.). W związku z tym bezprawność i wina nie są wymagane jako dowody umyślnego działania lub zaniechania.

Ustawa karna nr 140/1961 Zb. P. chroni środowisko głównie na podstawie rozdziału dotyczącego niebezpiecznych przestępstw, do których zaliczono przestępstwa przeciwko środowisku. Jej nowelizacja ustawą nr 134/2002 Zb. P., przyjęta w trakcie negocjacji akcesyjnych Republiki Czeskiej, już przewidywała pozytywne zmiany w nadchodzącej legislacji UE w tym obszarze, czyli przyszłej Dyrektywie z 2008 r.

W nowelizacji wyjaśniono i doprecyzowano pewne ustawowe znamiona przestępstw przeciwko środowisku, zarówno w zakresie ogólnych okoliczności wyrządzenia szkody i zagrożenia dla środowiska (art. 181a), jak i wyrządzenia szkody i zagrożenia dla środowiska poprzez zaniechanie (art. 181 b), a także wprowadzono możliwość kary za wyrządzenie szkody i zagrożenie dla środowiska nie tylko jako całości, ale także niektórych jego elementów (art. 181f), oraz umożliwiono karanie szczególnie szkodliwych określonych ingerencji w środowisko, zwłaszcza w postaci wycinki lasów (art. 181c).

Nowy kodeks karny z 2009 r. (nr 40/2009 Zb. P.) przejął większość okoliczności dotyczących przestępstw przeciwko środowisku z poprzedniego kodeksu oraz podkreślił znaczenie ochrony środowiska poprzez prawo karne, wprowadzając odrębny dział (ósmy), zatytułowany „Przestępstwa przeciwko środowisku”.

---

¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/99/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie ochrony środowiska poprzez praw karne (Dz. Urz. UE L 328, z 6.12.2008 r., s. 28–37), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0099> (dostęp: 18.01.2024).

Tym samym, Republika Czeska wypełniła nie tylko wymogi prawa UE, ale także niektóre zobowiązania międzynarodowe, wynikające w szczególności z Konwencji bazylejskiej o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych (zob. Komunikat nr 100/1994 Zb. P.) oraz Konwencji o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginieciem (zob. Komunikat nr 572/1992 Zb. P.).

Ze względu na konieczność implementacji aktualnej wersji Dyrektywy z 2008 r. do czeskiego porządku prawnego, po 18 miesiącach została przyjęta „Zielona nowelizacja” kodeksu karnego, wdrożona ustawą nr 330/2011 Zb. P.² Ustawa ta weszła w życie 1 grudnia 2011 r. i wprowadziła do czeskiego kodeksu karnego Dział VIII (Przestępstwa przeciwko środowisku) zgodnie z aktualną wersją Dyrektywy z 2008 r., choć z prawie rocznym opóźnieniem w stosunku do wymaganego terminu transpozycji³.

Jak wynika z § 12 preambuły Dyrektywy z 2008 r., określa ona minimalne przepisy, które państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne środki skutecznej ochrony środowiska niż te proponowane w Dyrektywie 2008 r. w dziedzinie prawa karnego. Obecne prawodawstwo czeskie jako całość wykracza poza wymogi Dyrektywy z 2008 r. Oprócz Działu VIII, który zawiera regulacje szczególne zgodne z Dyrektywą z 2008 r., okoliczności przestępstw dotyczące ochrony środowiska ujęte są w innych rozdziałach kodeksu karnego. Należą do nich: sprzeniewierzenie mienia (art. 229), nielegalna produkcja i posiadanie materiałów radioaktywnych i substancji wysoce niebezpiecznych (art. 281) oraz nielegalna produkcja i posiadanie materiałów jądrowych i specjalnych materiałów rozszczepialnych (art. 282). W wypadku przestępstw w dziedzinie ochrony zwierząt, odpowiedzialność karna poszerzyła dopiero ustawa nr 114/2020 Zb. P., która wprowadziła nowy rodzaj sankcji karnej: karę zakazu trzymania i hodowli zwierząt w następującej formie:

Artykuł 74a Zakaz trzymania i hodowli zwierząt

- 1) Sąd może nałożyć karę zakazu trzymania i hodowli zwierząt na okres do 10 lat, jeśli sprawca przestępstwa popełnił je w związku z trzymaniem, hodowlą lub opieką nad zwierzętami.
- 2) Sąd może nałożyć karę zakazu trzymania i hodowli zwierząt jako oddzielną karę tylko w przypadku, gdy charakter i ciężar popełnionego przestępstwa oraz sprawca i okoliczności przestępstwa nie wymagają nałożenia innej kary.
- 3) Kara zakazu trzymania i hodowli zwierząt polega na zakazaniu osobie skazanej trzymania, hodowli i opieki nad zwierzętami przez okres wskazany w wyroku.

Jak wskazano w uzasadnieniu nowelizacji, wprowadzenie tej kary wypełnia luki prawne w zakresie wymiaru kary zakazu działalności na podstawie art. 73 i przypadku mienia z art. 70, które nie były treściwe ze względu na specyfikę okoliczności i budziły wątpliwości związane z konstytucyjną zasadą *nulla poena sine lege*.

W następnej części artykułu przedstawiono przegląd konkretnych przestępstw przeciwko ochronie środowiska, a także przejawy europeizacji prawa karnego.

---

² Nowelizacja nr 28–34 ustawy nr 330/2011 Zb. P. dotyczy przestępstw kryminalnych przeciwko środowisku.

³ Na podstawie art. 8 Dyrektywy 2008/99/WE stało się konieczne transponowanie treści i celów Dyrektywy do 26 grudnia 2010 r. Jednakże Komisja nie pozwała Republice Czeskiej do Trybunału Sprawiedliwości UE w sprawie tego opóźnienia.

PRZESTĘPSTWA PRZECIWKO ŚRODOWISKU

Aktualnie obowiązujący kodeks karny Republiki Czeskiej nr 40/2009 Zb. P. zawiera następujące przestępstwa wymierzone w ochronę środowiska w szerokim znaczeniu.

Artykuł 293 Szkodą na środowisku oraz zagrożenie dla środowiska

- 1) Kto wbrew jakimkolwiek przepisom prawa umyślnie niszczy lub zagraża ziemi, wodzie, powietrzu lub innym składnikom środowiska na dużą skalę lub na znacznym obszarze, lub w taki sposób, który może spowodować poważny uszczerbek na zdrowiu lub śmierć, lub gdy koszty usunięcia skutków takiego zachowania są znaczne, albo kto umyślnie zwiększa taką szkodę lub zagrożenie dla elementu środowiska, lub utrudnia jej zapobieżenie lub złagodzenie, podlega karze pozbawienia wolności lub zakazowi wykonywania działalności do lat trzech.
- 2) Sprawca przestępstwa podlega karze pozbawienia wolności od jednego roku do pięciu lat:
  - a) jeżeli wielokrotnie popełnia czyn, o którym mowa w ust. 1);
  - b) jeżeli popełnia taki czyn z powodu naruszenia ważnego obowiązku wynikającego z zatrudnienia, zawodu, stanowiska lub urzędu, lub nałożonego przez prawo;
  - c) jeżeli taki czyn powoduje permanentną lub długotrwałą szkodę na elemencie środowiska;
  - d) jeżeli koszt usunięcia skutków takiego czynu jest znaczny; lub
  - e) jeżeli popełnia taki czyn w zamiarze osiągnięcia korzyści osobistej lub innej.
- 3) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od dwóch do ośmiu lat, jeżeli popełni taki czyn w zamiarze uzyskania znacznej korzyści osobistej lub dla osoby trzeciej.

Przedmiotem omawianego przestępstwa jest interes dotyczący ochrony środowiska jako podstawowego siedliska ludzi, zwierząt i innych organizmów, natomiast celem ochrony jest środowisko jako całość, w związku z czym nie ma decydującego znaczenia, przeciwko któremu ze składników skierowane jest działanie sprawcy. Sprawcą tego przestępstwa jest osoba fizyczna lub prawna odpowiedzialna karnie⁴, której zachowanie musi być umyślne, przy czym wystarczy, że zamiar jest pośredni. Za przestępstwo takie sprawcy grozi kara pozbawienia wolności lub zakaz prowadzenia działalności.

Artykuł 294 Szkodą na środowisku z powodu zaniedbania oraz zagrożenie dla środowiska

- 1) Kto wbrew innemu przepisowi prawa umyślnie wyrządza szkodę lub stwarza zagrożenie dla ziemi, wody, powietrza, lasu lub innego składnika środowiska o dużych rozmiarach lub na znacznym obszarze, lub w sposób, który może spowodować poważny uszczerbek na zdrowiu lub śmierć, lub jeśli usunięcie skutków takiego postępowania wymaga poniesienia znacznych kosztów, albo kto umyślnie zwiększa taką szkodę lub zagrożenie dla elementów środowiska, albo utrudnia zapobieganie mu lub jego łagodzenie, podlega karze pozbawienia wolności do lat trzech lub zakazowi prowadzenia określonej działalności.
- 2) Sprawca będzie podlegał karze pozbawienia wolności do lat dwóch lub zakazowi prowadzenia określonej działalności, jeżeli:

---

⁴ Czeski system prawny dopuszcza rzeczywistą odpowiedzialność karną osób prawnych zgodnie z ustawą nr 418/2011 Zb. P. w sprawie odpowiedzialności karnej osób prawnych oraz prowadzeniu postępowań przeciwko nim.

- a) popełnia czyn, o którym mowa w ust. 1), z powodu naruszenia ważnego obowiązku wynikającego z zatrudnienia, zawodu, stanowiska lub funkcji, lub obowiązku nałożonego przez prawo;
- b) spowoduje trwałą lub długotrwałą szkodę na elemencie środowiska; lub
- c) usunięcie skutków takiego czynu wymaga poniesienia znacznych wydatków.

Przestępstwo to różni się od poprzedniego tym, że można je popełnić jedynie w wyniku rażącego zaniedbania⁵. Inne różnice polegają na wymiarze kary oraz niektórych okolicznościach warunkujących jej zastosowanie. W odróżnieniu od wariantu umyślnego, zaledwie połowa kwalifikowanych przestępstw znalazła się na pełnej liście, która zawiera popełnienie przestępstwa z powodu naruszenia istotnego obowiązku wynikającego z zatrudnienia, zawodu, pozycji lub funkcji sprawcy bądź obowiązku nałożonego przez prawo. Ponadto dzieje się tak wtedy, jeżeli czyn powoduje permanentną lub długotrwałą szkodę na elemencie środowiska lub jeżeli usunięcie skutków takiego czynu wymaga poniesienia wysokich kosztów.

W związku z przystąpieniem Republiki Czeskiej do Unii Europejskiej, konieczne było odzwierciedlenie w przepisach art. 293 oraz art. 294 wysokiego poziomu ochrony nie tylko obszarów szczególnie chronionych, ale także w równym stopniu europejskich obszarów o znaczeniu europejskim oraz siedlisk ptasich, które wspólnie tworzą paneuropejski system obszarów chronionych, oznaczony jako „Natura 2000”. Konieczne warunki nie są określone w kodeksie karnym, ale są zdefiniowane blankietowo⁶ w art. 3 (1) (q), (r) oraz art. 45e ustawy nr 114/1992 Zb. P. w sprawie ochrony przyrody i krajobrazu, z późniejszymi zmianami, a obowiązek ich zgłaszania i ochrony wynika z Dyrektywy Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory⁷ oraz Dyrektywy Rady 2009/147/WE w sprawie ochrony dzikiego ptactwa⁸.

Republice Czeskiej grożą sankcje ze strony Unii Europejskiej za niszczenie obszarów Natura 2000. Warunki zawarte w art. 293 i art. 294 kodeksu karnego

---

⁵ Artykuł 16 czeskiego kodeksu karnego:

- „1) Przestępstwo kryminalne jest popełnione w związku z zaniedbaniami, jeżeli sprawca:
- a) był świadom, że może naruszyć lub zagrozić interesowi chronionemu przez kodeks karny w sposób określony w tym kodeksie, ale bez wystarczającego powodu, jest przekonany, że nie spowoduje takiego naruszenia lub zagrożenia, lub
  - b) nie był świadom, że jego zachowanie może spowodować takie naruszenie lub zagrożenie, chociaż mógł i powinien mieć tego świadomość wzięwszy pod uwagę okoliczności i jego osobiste powiązania.
- 2) Przestępstwo kryminalne jest popełnione w związku z rażącym zaniedbaniami, jeżeli stosunek sprawcy do wymogów należytej staranności pokazuje, że nie poczuwa się on do oczywistej odpowiedzialności za interes chroniony przez kodeks karny”.

⁶ W sprawie przestępstw przeciwko środowisku stosuje się wiele przepisów blankietowych lub krajowych przepisów administracyjnych, lub treści odpowiednich dyrektyw unijnych. Przepisy art. 296 kodeksu karnego dostarczają zatem tylko kilka znamion ilościowych, mianowicie tych odnoszących się do obszarów terytorium lub długości drogi wodnej, dotkniętych konkretnych obszarów i długości dodanych dróg wodnych.

⁷ Dz. Urz. UE L 206, z 22.07.1992 r., Rozdział 15, Tom 002, s. 102–145, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31992L0043> (dostęp: 18.01.2024).

⁸ Dz. Urz. UE L 20, z 26.01.2010 r., s. 7–25, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009L0147> (dostęp: 18.01.2024).

zostały przeformułowane w Nowelizacji nr 330/2011 Zb. P. w taki sposób, aby przepis ten mógł mieć zastosowanie nie tylko do środowiska jako całości, ale także do wszystkich jego elementów, a nie tylko flory i fauny, jak to miało miejsce wcześniej, i w ten sposób był zgodny z wymogami UE. Nowa regulacja została również konsekwentnie zastosowana w kolejnych przepisach kodeksu karnego.

Artykuł 294a Zniszczenie źródła wody

Kto, nawet w skutek rażącego zaniedbania, powoduje szkodę na źródle wody, dla którego ustanowiono strefę ochronną, w taki sposób, że przyczyna szczególnej ochrony źródła wody przestaje istnieć lub ulega znacznemu osłabieniu, podlega karze pozbawienia wolności do dwóch lat.

Przedmiotem omawianego naruszenie prawa jest przestępstwo szczególne w zestawieniu z przestępstwem ogólnym polegającym na wyrządzeniu szkody lub stworzeniu zagrożenia dla środowiska, i stanowi interes w zakresie ochrony zasobów wodnych jako określonej części środowiska przed szkodliwym działaniem, które oznaczałoby utratę ich znaczenia oraz powód szczególnej ochrony. Cel ten zostaje spełniony w wypadku popełnienia przez sprawcę czynu wyrządzającego szkodę na źródle wody, dla którego została wyznaczona strefa ochronna. W takim przypadku nie ma znaczenia, w jaki sposób zostanie uszkodzone źródło wody (np. przez zanieczyszczenie, ograniczenie jej uzysku itp.). Sprawcą może być każda osoba fizyczna lub prawna, a przestępstwo może być popełnione albo umyślnie, albo z powodu rażącego zaniedbania. Za popełnienie tego przestępstwa grozi sankcja karna w formie pozbawienia wolności.

Artykuł 295 Zniszczenie lasu

- 1) Kto, nawet na skutek zaniedbania, poprzez pozyskiwanie plonów leśnych lub inną działalność sprzeczną z innym przepisem prawa, powoduje tworzenie zrębu, chociażby poprzez połączenie z już istniejącą wycinką, lub powoduje poważne szkody na dużym obszarze leśnym, lub przerzedza pożytek leśny poniżej ograniczenia gęstości upraw określonej w innych przepisach prawa dotyczących dużych obszarów leśnych, podlega karze pozbawienia wolności do dwóch lat lub zakazowi prowadzenia działalności.
- 2) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do czterech lat lub zakazowi prowadzenia działalności, jeżeli:
  - a) wielokrotnie popełnia czyn, o którym mowa w ust. 1); lub
  - b) poprzez pozyskiwanie drewna lub inną działalność, o której mowa w ust. 1), powoduje zrąb lub przerzedzenie pożytku leśnego na dużym obszarze leśnym.

Omawiane naruszenie prawa stanowi przestępstwo szczególne w stosunku do ogólnego przestępstwa wyrządzenia szkody i zagrożenia dla środowiska, czego przedmiotem jest interes ochrony lasów jako specyficznej części środowiska, przed samowolnym szkodliwym wyrębem na dużą skalę lub przed inną negatywną ingerencją w drzewostan. Sprawcą może być osoba fizyczna lub prawna, a wina może wynikać zarówno z czynu umyślnego, jak i z zaniedbania. W odniesieniu do omawianego przestępstwa przewidziano dwie okoliczności, które powodują konieczność zastosowania wyższego wymiaru kary, mianowicie kiedy sprawca popełnia przestępstwo wielokrotnie lub kiedy w rezultacie swego postępowania powoduje

„wyręb lub przerzedzenie”⁹ dużego obszaru leśnego, określonego jako obszar o powierzchni większej niż trzy hektary.

Przepisy poprzedniego kodeksu karnego nie obejmowały wszystkich przypadków poważnych szkód na lasach i w praktyce miały miejsce częste przypadki obchodzenia prawa. Z tego powodu, zgodnie z zasadą *nullum crimen sine lege*, uzupełniono okoliczności przestępstwa w nieco kazuistyczny sposób, w tym sensie, że poważne szkody na lesie są spowodowane przez nieuprawnioną wycinkę tuż poniżej ustanowionego limitu 1,5 hektara, przy czym kilka takich obszarów może być zlokalizowanych blisko siebie (np. w lesie tego samego właściciela, w tym samym nadleśnictwie itp.).

Artykuł 297 Nieuprawnione zrzuty substancji zanieczyszczających

- 1) Kto, choćby w wyniku rażącego zaniedbania, zrzuca lub nie zapobiega zrzutom ropy, trujących cieczy lub podobnych substancji zanieczyszczających z łodzi lub innego statku marynarki wojennej wbrew umowie międzynarodowej, podlega karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do trzech lat lub zakazowi prowadzenia działalności, lub przepadkowi rzeczy lub innej wartości majątkowej.
- 2) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od jednego roku do pięciu lat, jeżeli popełnia przestępstwo, o którym mowa w ust. 1):
  - a) jako członek zorganizowanej grupy;
  - b) wielokrotnie.
- 3) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od dwóch do ośmiu lat jeżeli czynem, o którym mowa w ust. 1), powoduje:
  - a) poważne uszkodzenie ciała;
  - b) poważną lub rozległą szkodę dla jakości wody, gatunków zwierząt lub roślin, lub ich części; lub
  - c) szkody w środowisku, których usunięcie wymaga poniesienia wysokich kosztów.
- 4) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od trzech do dziesięciu lat, jeżeli czynem, o którym mowa w ust. 1), powoduje śmierć.

Celem jest interes ochrony morza jako dużego zbiornika wodnego oraz określonych części powierzchni Ziemi nie tylko przed pogorszeniem jakości wody morskiej, ale także przed szkodami ekologicznymi dla fauny i flory morskiej w postaci uwolnienia niektórych substancji zanieczyszczających do morza. Sprawcą może być każda osoba fizyczna lub prawna, a przestępstwo może być popełnione umyślnie lub w wyniku zaniedbania. Za popełnienie takiego przestępstwa grozi kara pozbawienia wolności lub zakaz prowadzenia działalności.

Przestępstwo to zostało wprowadzone do kodeksu karnego na podstawie Dyrektywy 2005/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie zanieczyszczenia pochodzącego ze statków oraz wprowadzenia sankcji w przypadku naruszenia prawa¹⁰, oraz Decyzji Ramowej Rady 2005/667/WSiSW z dnia 12 lipca 2005 r. w sprawie wzmocnienia uregulowań prawnych w celu egzekwowania przepisów dotyczących zapobiegania zanieczyszczeniom pochodzącym ze statków¹¹.

⁹ Por. przypis 6.

¹⁰ Dz. Urz. UE L 255, z 30.09.2005 r., s. 11–21, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32005L0035> (dostęp: 18.01.2024).

¹¹ Dz. Urz. UE L 255, z 30.09.2005 r., s. 164–167, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32005F0667> (dostęp: 18.01.2024). Decyzja Ramowa była nadal w mocy w czasie przyjęcia nowelizacji (następnie unieważnionej przez Trybunał Sprawiedliwości).

Oba dokumenty powstały w wyniku wejścia w życie Międzynarodowej konwencji o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki, 1973 r.¹², oraz Protokołu do tej konwencji z 1978 r. z późniejszymi zmianami (dalej jako: MARPOL 73/78)¹³, która wymagała harmonizacji na poziomie wspólnotowym. Celem modyfikacji było zapewnienie, że osoby odpowiedzialne za zrzuty będą podlegały odpowiednim sankcjom karnym określonym w wymienionej Dyrektywie i Decyzji Ramowej, poprawiając w ten sposób bezpieczeństwo na morzu i wzmacniając ochronę środowiska morskiego przed zanieczyszczeniami ze statków.

„Substancje szkodliwe” oznacza substancje wymienione w Załączniku I (oleje) oraz II (toksyczne substancje ciekłe) do MARPOL 73/78.

„Zrzut” oznacza każde usunięcie substancji ze statku lub innej jednostki morskiej, niezależnie od bandery, zgodnie z art. 2 MARPOL 73/78.

„Statek morski” oznacza jednostkę pływającą używaną w środowisku morskim i obejmuje wodoloty, poduszkowce, statki podwodne i urządzenia pływające.

Wraz ze wspomnianą wyżej „Zieloną nowelizacją” kodeksu karnego, przestępstwo zwykłego zaniedbania zostało podniesione do rażącego zaniedbania, niezależnie od tego, czy ma ono formę świadomego, czy nieświadomego zaniedbania.

Artykuł 298 Nieuprawniona utylizacja odpadów

- 1) Kto, chociażby w wyniku zaniedbania, narusza przepisy prawa dotyczące utylizacji odpadów, przewożąc je przez granicę państwa bez zgłoszenia lub wystąpienia o zgodę, lub podaje nieprawdziwe lub rażąco przeinaczone informacje, lub zataja istotne informacje, podlega karze pozbawienia wolności do jednego roku lub zakazowi prowadzenia działalności.
- 2) Każdy kto, chociażby w wyniku zaniedbania, wbrew innym przepisom prawa składa odpady lub osady, przewozi je lub utylizuje w inny sposób powodujący szkodę lub zagrożenie dla środowiska, których usunięcie wymaga poniesienia znacznych kosztów, podlega karze pozbawienia wolności do dwóch lat lub zakazowi prowadzenia działalności.
- 3) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do trzech lat lub zakazowi prowadzenia działalności, jeżeli:
  - a) popełnia czyn, o którym mowa w ust. 1) oraz 2) jako członek zorganizowanej grupy;
  - b) uzyskuje znaczne korzyści osobiste lub dla osoby trzeciej dokonując tego czynu; lub
  - c) popełnia taki czyn wielokrotnie.
- 4) Sprawca przestępstwa podlega karze pozbawieni wolności na okres od jednego roku do lat trzech, jeżeli:
  - a) uzyskuje korzyści osobiste lub dla osoby trzeciej, popełniając czyn, o którym mowa w ust. 1) lub 2); lub
  - b) przestępstwo takie dotyczy niebezpiecznych odpadów.

Celem jest interes ochrony środowiska przed niezgodną z prawem gospodarką odpadami, która mogłaby prowadzić do szkody lub zagrożenia dla środowiska. Sprawcą może być osoba fizyczna lub prawna, a przestępstwo może być popełnione zarówno z winy umyślnej, jak i przez zaniedbanie. Sprawca tego przestępstwa podlega karze pozbawienia wolności lub zakazowi prowadzenia działalności.

¹² Nr 52/2015 Zb. P.

¹³ Komunikat Ministra Spraw Zagranicznych nr 71/1995 Zb. P. w sprawie negocjacji Protokołu z 1978 r. do Międzynarodowej konwencji o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki (MARPOL).

Kodeks karny przewiduje karę za niewłaściwe postępowanie z wszelkimi odpadami, a nie, jak w przypadku poprzedniego ustawodawstwa, wyłącznie odpadami „niebezpiecznymi”. Szczególnie niebezpieczny charakter odpadów, które niewątpliwie stanowią większe zagrożenie dla środowiska, został wyrażony jako okoliczność warunkująca zastosowanie wyższego wymiaru kary, o którym mowa w ust. 4). Mając na uwadze, że w praktyce przestępstwa te popełniane są przez grupy zorganizowane, okoliczność dotycząca popełnienia przestępstwa przez członka zorganizowanej grupy została dodana po ust. 3) jako warunek wymiaru surowszej kary.

Artykuł 298a Nieuprawniona produkcja oraz inne formy utylizacji substancji zubożających warstwę ozonową

- 1) Kto, naruszając inne przepisy, chociażby w wyniku zaniedbania, produkuje, importuje, eksportuje, wprowadza na rynek lub w inny sposób zajmuje się substancjami zubożającymi warstwę ozonową, podlega karze pozbawienia wolności do jednego roku, zakazowi prowadzenia działalności lub przypadkowi mienia.
- 2) Sprawca przestępstwa podlega karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do trzech lat:
  - a) jeżeli popełnia czyn, o którym mowa w ust. 1) wielokrotnie;
  - b) jeżeli popełnia taki czyn z zamiarem uzyskania korzyści osobistej lub dla osoby trzeciej o dużych rozmiarach; lub
  - c) popełnia taki czyn na dużą skalę.

W związku z transpozycją Dyrektywy z 2008 r. „Zielona nowelizacja” wprowadziła całkowicie nowe przestępstwo do czeskiego kodeksu karnego, kryminalizujące produkcję, import, eksport, marketing lub stosowanie substancji zubożających warstwę ozonową.

Artykuł 299 Nieuprawnione rozporządzanie chronionymi dzikimi zwierzętami lub roślinami

- 1) Kto, naruszając inne przepisy prawa, zabija, niszczy, przetwarza, importuje, eksportuje, przewozi, posługuje się, oferuje, pośredniczy, pozyskuje dla siebie lub innych osób przedmiot pochodzący od szczególnie chronionych gatunków zwierząt lub roślin lub okazów chronionego gatunku i popełnia taki czyn w stosunku do więcej niż dwudziestu pięciu egzemplarzy zwierząt, roślin lub okazów, podlega karze pozbawienia wolności do trzech lat, zakazowi prowadzenia działalności lub konfiskacie rzeczy lub innych wartości majątkowej.
- 2) Takiej samej karze podlega ten, kto, zgodnie z innymi przepisami prawa, zabija, niszczy, przetwarza, importuje, eksportuje, przewozi, zajmuje się, oferuje, pośredniczy, pozyskuje dla siebie lub innych osób przedmiot pochodzący od krytycznie zagrożonych gatunków zwierząt lub roślin lub okazów gatunków bezpośrednio zagrożonych wyginięciem lub zagładą.
- 3) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do pięciu lat lub karę pieniężną jeżeli popełnia przestępstwo, o którym mowa w ust. 1) lub 2):
  - a) jako członek zorganizowanej grupy; lub
  - b) z zamiarem uzyskania korzyści osobistej lub dla osoby trzeciej o znacznej wartości; lub
  - c) jeżeli taki czyn powoduje długotrwałą lub nieodwracalną szkodę dla populacji dzikich zwierząt lub roślin, lub lokalnej populacji lub siedliska szczególnie chronionych gatunków zwierząt lub roślin.
- 4) Sprawca przestępstwa podlega karze pozbawienia wolności na okres od dwóch do ośmiu lat, jeżeli popełnia przestępstwo, o którym mowa w ust. 1) lub 2):

- a) w związku z działalnością grupy zorganizowanej na terenie kilku państw; lub
- b) z zamiarem uzyskania korzyści osobistej lub dla osoby trzeciej o znacznej wartości; lub
- c) jeżeli ten czyn powoduje długoterminową lub nieodwracalną szkodę dla lokalnej populacji lub siedliska krytycznie zagrożonych gatunków zwierząt lub roślin.

Przestępstwo może być popełnione nie tylko przez sprawcę, który pozyskał żywe okazy, ale i przez sprawcę, który pozyskał martwe (spreparowane) okazy zwierzęcia należącego do gatunku wysoce zagrożonego, które następnie przetrzymywał i oferował innym osobom, nie mając na to zezwolenia¹⁴. Prawo wyraźnie nakłada na posiadacza lub właściciela okazów obowiązek udowodnienia ich pochodzenia¹⁵.

Przepisy art. 299 pierwotnie zapewniały ochronę dwóch rodzajów obiektów: po pierwsze, czeskich gatunków specjalnie chronionych na mocy ustawy nr 114/1992 Zb. P. w sprawie ochrony przyrody i krajobrazu, z późniejszymi zmianami, i po drugie, okazów CITES¹⁶ wykorzystywanych w handlu międzynarodowym, które w większości są chronionymi gatunkami roślin i zwierząt z innych krajów (papugi, duże koty, storczyki itp.).

Zgodnie z art. 299 kodeksu karnego ochrona jest stosowana w przypadku nielegalnego zbycia więcej niż dwudziestu pięciu zwierząt, roślin lub okazów; liczba ta została ustalona ze względu na potrzebę zwiększonej ochrony tych wyjątkowych gatunków zwierząt, roślin i okazów.

Ponadto w art. 299 (2) kodeksu karnego zapewnia się ochronę najściślej chronionym kategoriom, określając ingerencję w pojedynczy egzemplarz lub okaz jako przestępstwo.

Ustalony przedmiot ochrony musiał być określony dla art. 299 (2) jako, przede wszystkim, gatunek roślin lub zwierząt należący do specjalnie chronionych gatunków, a ponadto zaliczany do kategorii krytycznie zagrożonych. Wynika to z art. 48 ustawy nr 114/1992 Zb. P. w sprawie ochrony przyrody i krajobrazu, z późniejszymi zmianami, oraz z listy załącznika III do dekretu nr 395/1992 Zb. P.

W drugim przypadku okazem jest gatunek bezpośrednio zagrożony zagładą lub wyginieciem w rozumieniu art. 2 (t) i art. 3 (1) Rozporządzenia Rady (EC) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi¹⁷ (określony w załączniku A do tego rozporządzenia). Ochrona populacji dzikich zwierząt i roślin, w tym ich siedlisk, została dodana do art. 299, zatem atak na pojedynczy egzemplarz należący do krytycznie zagrożonych gatunków zwierząt lub roślin również podlega karze (podczas gdy przed 1 grudnia 2011 r. karalność dotyczyła tylko egzemplarzy krytycznie zagrożonych gatunków).

¹⁴ Uchwała Sądu Najwyższego z 18 marca 2020 r., sprawa nr 7 Tdo 196/2020.

¹⁵ Uchwała Sądu Konstytucyjnego z lipca 2019 r., sprawa nr II ÚS 4149/18; podobnie Uchwała Sądu Konstytucyjnego z 9 maja 2023 r., sprawa nr IV ÚS 2352/22-2.

¹⁶ Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginieciem (CITES) została wynegocjowana w 1973 r. w Waszyngtonie, Komunikat nr 572/1992 Zb. P.

¹⁷ Dz. Urz. UE L 61, z 3.03.1997 r., Rozdział 15, tom 003, s. 136–150, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:31997R0338> (dostęp: 18.01.2024).

Artykuł 300 Bezprawne rozporządzanie chronionymi dzikimi zwierzętami i roślinami z winy zaniedbania

Kto w wyniku zaniedbania narusza inne przepisy, zabijając, niszcząc, wielokrotnie importując, eksportując, przewożąc lub pozyskując dla siebie egzemplarz gatunku zwierzęcia lub rośliny objętych specjalną ochroną lub okaz chronionego gatunku, i popełnia taki czyn na więcej niż dwudziestu pięciu egzemplarzach zwierząt lub roślin lub okazach, podlega karze pozbawienia wolności do jednego roku, zakazowi prowadzenia działalności lub przepadkowi rzeczy lub innej wartości majątkowej.

Artykuł 300 dotyczy popełnionej przez zaniedbanie formy przestępstwa z części art. 299 kodeksu karnego, gdzie, jak w przypadku innych wcześniejszych przepisów, prawo wymaga, by była to forma rażącego zaniedbania. Interpretacja i przesłanki tego przepisu również pokrywają się z art. 299 kodeksu karnego.

Artykuł 301 Szkoła na częściach przyrody podlegających ochronie

Kto, choćby z powodu rażącego zaniedbania, narusza inne przepisy prawa, niszcząc lub uszkadzając pomnikowe drzewo, istotny element krajobrazu, jaskinię, obszar szczególnie chroniony, europejski teren lub ostoję ptaków w taki sposób, że powód ochrony takiej części przyrody przestaje istnieć lub ulega znacznemu osłabieniu, podlega karze pozbawienia wolności do trzech lat, zakazowi prowadzenia działalności lub przepadkowi mienia.

Przestępstwo to zostało wprowadzone do kodeksu karnego w drodze nowelizacji nr 330/2011 Zb. P.

Przedmiotowy aspekt tego przestępstwa polega na naruszeniu innego przepisu prawa, którym w tym przypadku jest ustawa nr 114/1992 Zb. P. w sprawie ochrony przyrody i krajobrazu w taki sposób, że sprawca, który może być osobą zarówno fizyczną, jak i prawną, niszczy lub uszkadza chronione drzewo, istotny element krajobrazu, jaskinię, obszar pod specjalną ochroną, obszar o znaczeniu europejskim lub ostoję ptaków. Jednocześnie wymaganą w tym przypadku konsekwencją jest zniknięcie lub znaczące osłabienie powodu ochrony tej części przyrody. Celem jest interes społeczny w zakresie podwyższonej ochrony części przyrody wyszczególnionych w prawie. Jeśli chodzi o aspekt podmiotowy, to przestępstwo występuje zarówno w formie umyślnej, jak i sprawstwa z powodu rażącego zaniedbania. Za zniszczenie lub uszkodzenie części przyrody sprawcy grozi odpowiedzialność karna w formie pozbawienia wolności, zakazu prowadzenia działalności lub konfiskaty mienia.

Głównym powodem przyjęcia tego przepisu były wymogi Konwencji o różnorodności biologicznej z 1992 r. (nr 134/1999 Zb. P.). Oprócz obowiązującego prawodawstwa i zgodnie z potrzebami krajowej legislacji Republiki Czeskiej, ustawa ta obejmuje nie tylko „usuwanie”, ale i „niszczenie” oraz dopasowała odpowiedni wymiar kary w odniesieniu do innych czynów przeciwko środowisku.

Artykuł 302 Znęcanie się nad zwierzętami

- 1) Kto znęca się nad zwierzętami ze szczególnym okrucieństwem lub w sposób szczególnie bolesny, podlega karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do trzech lat, zakazowi prowadzenia działalności lub przepadkowi mienia.
- 2) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od jednego roku do pięciu lat lub zakazowi prowadzenia działalności:
  - a) jeżeli popełnia taki czyn publicznie lub w miejscu ogólnie dostępnym;
  - b) jeżeli popełnia taki czyn jako członek zorganizowanej grupy; lub
  - c) jeżeli ponownie popełnia taki czyn przez dłuższy okres czasu.

- 3) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od dwóch do sześciu lat:
  - a) jeżeli popełnia czyn, o którym mowa w ust. 1) na dużej liczbie zwierząt;
  - b) jeżeli ten czyn powoduje trwałą szkodę dla zdrowia maltretowanego zwierzęcia lub jego śmierć;
  - c) jeżeli popełnia czyn, o którym mowa w ust. 1), w sposób szczególnie brutalny lub z zastosowaniem tortur; lub
  - d) jeżeli popełnia taki czyn wielokrotnie.

Przestępstwo znęcania się nad zwierzętami zostało przeniesione do tego działu z innej części kodeksu karnego ze względu na przedmiot ochrony. Jest to interes ochrony zwierząt, które są żywymi istotami zdolnymi do odczuwania bólu i cierpienia, przed nieuzasadnionym zabijaniem i uszczerbkiem na zdrowiu. Osoby zarówno fizyczne, jak i prawne mogą popełnić takie przestępstwo, jeżeli umyślnie znęcają się nad zwierzęciem w sposób okrutny i z zastosowaniem tortur. Sprawca może podlegać karze pozbawienia wolności, zakazowi prowadzenia działalności lub konfiskacie mienia.

Ze względu na szeroką krytykę, konstrukcja tego przestępstwa została zmieniona tak, by odróżnić je od wykroczenia, określić najniebezpieczniejsze formy postępowania oraz umożliwić wielokrotne adekwatne karanie sprawców tego przestępstwa. W związku z powtarzającą się krytyką niskiego wymiaru kar, podniesiono kary za popełnienie podstawowej formy przestępstwa i za szczególnie poważne okoliczności, a także dodano okoliczność warunkującą zastosowanie surowszych kar w ust. 3), aby zapewnić odpowiednie karanie w przypadku takiego postępowania wobec większej liczby zwierząt. Zgodnie z orzecnictwem większa ich liczba oznacza co najmniej siedem zwierząt¹⁸.

Pojęcie trwałych konsekwencji dla zdrowia w rozumieniu tego przepisu nie jest szerzej uszczegółowione w kodeksie karnym. Dla zaistnienia tego znamienia nie wystarczy nieznaczny, chociaż trwały, uszczerbek na zdrowiu zwierzęcia, taki jak niewielkie odkształcenie płata ucha poprzez tzw. stawianie baniek, utrata niewielkiej części sierści, utrata zęba itp. Konsekwencje zdrowotne muszą być poważne i stanowić poważną ingerencję w zdrowie zwierzęcia. Ustawodawca uważa tę szczególnie obciążającą okoliczność za poważniejszą niż np. brutalne znęcanie się nad zwierzętami przez dłuższy okres czasu przez członka zorganizowanej grupy. Jednocześnie taki trwały uszczerbek na zdrowiu jest traktowany na równi ze śmiercią zwierzęcia¹⁹.

Przestępstwo było przedmiotem nowelizacji w drodze ustawy nr 114/2020 Zb. P., która podniosła wymiar kary na pozbawienie wolności zarówno w przypadku podstawowej formy przestępstwa, jak i obu typów kwalifikowanych.

Artykuł 302a Trzymanie zwierząt w niewłaściwych warunkach

- 1) Kto trzyma dużą liczbę zwierząt w nieodpowiednich warunkach i w ten sposób stwarza zagrożenie dla ich życia lub powoduje znaczne cierpienia, podlega karze pozbawienia wolności do jednego roku lub zakazowi prowadzenia działalności.

---

¹⁸ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2011 r., sprawa nr 8 Tdo 657/2011.

¹⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., sprawa nr 7 Tdo 55/2023.

- 2) Kto hoduje zwierzęta w warunkach nieodpowiednich do celów handlowych albo kto żeruje na takiej hodowli, i w ten sposób naraża ich życie lub powoduje ich znaczne cierpienia, podlega karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do czterech lat lub zakazowi prowadzenia działalności.
- 3) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od dwóch do ośmiu lat:
  - a) jeżeli popełnia czyn, o którym mowa w ust. 2) z zamiarem uzyskania znacznej korzyści osobistej lub dla osoby trzeciej;
  - b) jeżeli czyn, o którym mowa w ust. 1) lub 2) powoduje trwałe uszczerbek lub śmierć zwierzęcia; lub
  - c) jeżeli popełnia taki czyn jako członek zorganizowanej grupy.
- 4) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od pięciu do dziesięciu lat:
  - a) jeżeli popełnia czyn, o którym mowa w ust. 2) z zamiarem uzyskania korzyści osobistej lub osoby trzeciej, lub znacznej korzyści;
  - b) jeżeli czyn, o którym mowa w ust. 1) lub 2), powoduje trwałe uszczerbek lub śmierć dużej liczby zwierząt; lub
  - c) jeżeli popełnia taki czyn w związku z działaniem zorganizowanej grupy na terenie więcej niż jednego państwa.

Nowelizacja kodeksu karnego ustawą nr 114/2020 Zb. P. wprowadziła całkowicie nowe przestępstwo, którego przedmiotem jest, jak w przypadku znęcania się nad zwierzętami, interes ochrony zwierząt – są one żywymi istotami, mogącymi odczuwać ból i cierpienie. Impulsem do wprowadzenia tej regulacji był problem tzw. gospodarstw hodowlanych, w których zwierzęta są hodowane wyłącznie w celu odsprzedaży, i gdzie hodowla taka odbywa się w całkowicie niezadawalających warunkach²⁰. Jednakże w tym przypadku zwierzęta są chronione przed trzymaniem w nieodpowiednich warunkach, które zagrażają ich życiu i zdrowiu lub powodują znaczne cierpienie.

Przestępstwo może być popełnione przez każdą osobę fizyczną lub prawną, która trzyma zwierzęta w niewłaściwych warunkach. Jeśli chodzi o aspekt podmiotowy, wymagana jest wina umyślna. Sprawca może podlegać karze pozbawienia wolności lub zakazowi prowadzenia działalności.

Intencją wprowadzenia tego nowego przestępstwa było wzmocnienie ochrony zwierząt ze względu na jednostkę chronioną – zwierze, które nie jest już postrzegane jako zwykły przedmiot ale, zgodnie z prawem prywatnym, jako żywa istota (art. 496 kodeksu cywilnego), zasługuje na nawet większy poziom ochrony niż w przypadku dotychczasowego przestępstwa znęcania się nad zwierzętami lub zaniedbanie opieki.

Artykuł 303 Zaniechanie opieki nad zwierzętami z powodu zaniedbania

- 1) Kto, w wyniku rażącego zaniedbania, nie sprawuje opieki nad zwierzęciem, które ma w swoim posiadaniu lub którym ma obowiązek się opiekować z innego powodu, i w ten sposób powoduje trwałe konsekwencje dla zdrowia lub śmierć, podlega karze pozbawienia wolności do sześciu miesięcy, zakazowi prowadzenia działalności lub konfiskacie rzeczy lub innej wartości majątkowej.

---

²⁰ Š. Kořínek, *Strengthening Animal Protection in Reflection of the Crime of "Breeding Animals in Unsuitable Conditions"*, „Criminal Law Review” 2022, nr 2, s. 85.

- 2) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności do dwóch lat, jeżeli spowoduje śmierć lub trwałe i znacznych rozmiarów konsekwencje dla zdrowia zwierząt w wyniku czynu, o którym mowa w ust. 1).

Tak jak w przypadku poprzedniego przestępstwa, celem wprowadzenia przestępstwa nieumyślnego zaniedbania opieki nad zwierzętami jest interes ochrony zwierząt jako istot żywych mogących odczuwać ból z powodu trzymania ich w nieodpowiednich warunkach zagrażających ich zdrowiu i powodujących ich znaczne cierpienie.

Kodeks karny przewiduje karę pozbawienia wolności, zakaz prowadzenia działalności lub przepadek mienia za popełnienie przestępstwa nieumyślnego zaniedbania opieki nad zwierzętami. Jeśli przestępstwo powoduje śmierć lub trwałą szkodę na zdrowiu dużej liczby zwierząt, okoliczność ta uzasadnia zastosowanie surowszej kary.

Wymienione wyżej przestępstwo zostało włączone do aktualnego kodeksu karnego w reakcji na przypadki niedbałego lub szkodliwego traktowania zwierząt, które było wcześniej traktowane jako wykroczenie zgodnie z ustawą nr 246/1996 Zb. P. z sprawie ochrony zwierząt przed okrucieństwem.

Istota postępowania sprawcy polega na zaniedbaniu koniecznej opieki nad zwierzęciem, zwykle poprzez zaniechanie (art. 112 kodeksu karnego). W praktyce są to zwykle przypadki niepodawania żywności lub wody, pozostawienie zwierzęcia w miejscach przynoszących negatywne skutki z powodu wysokiej temperatury, lub na odwrót, silnego mrozu itp.²¹

Artykuł 304 Kłusownictwo

- 1) Kto poluje na zwierzynę łowną lub ryby o nie niewielkiej wartości lub ukrywa ją, przekazuje sobie lub komuś innemu lub zajmuje się upolowaną zwierzyną lub rybami o nie niewielkiej wartości, podlega karze pozbawienia wolności do dwóch lat, zakazowi prowadzenia działalności lub konfiskacie rzeczy lub innej wartości majątkowej.
- 2) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do pięciu lat karze pieniężnej lub konfiskacie rzeczy lub wartości majątkowej, jeżeli:
  - a) popełnia czyn, o którym mowa w ust. 1) jako członek grupy zorganizowanej;
  - b) popełniając taki czyn, uzyskuje dużą korzyść dla siebie lub innej osoby;
  - c) popełnia taki czyn jako osoba, na której ciąży szczególny obowiązek ochrony środowiska;
  - d) popełnia taki czyn w sposób zasługujący na szczególne potępienie; lub
  - e) był już skazany lub napiętnowany za taki czyn w okresie minionych trzech lat.

Celem kryminalizacji kłusownictwa jest ochrona przyrody, w szczególności dzikich zwierząt i ryb, oraz ochrona praw łowieckich, egzekwowanie praw wędkarskich i ochrona własności. Przestępstwo może być popełnione przez osobę zarówno fizyczną, jak i prawną. Wina umyślna jest przesłanką realizacji aspektu podmiotowego. Za przestępstwo kłusownictwa sprawca podlega karze pozbawienia wolności, zakazowi prowadzenia działalności lub, jeśli to konieczne, karze grzywny w przypadku znamion przestępstwa kwalifikowanego.

---

²¹ F. Púry, § 303 [Negligent Care of an Animal], w: P. Šámal *et al.*, *Criminal Code*, wyd. 3, Praga 2023, s. 3889.

Przestępstwo kłusownictwa zostało wprowadzone do aktualnie obowiązującego kodeksu karnego poprzez dodanie do wcześniejszego prawodawstwa warunku spowodowania szkody o nie nieznacznej wartości w celu odróżnienia go od kłusownictwa jako wykroczenia.

Podstawową istotą tego przestępstwa jest nieuprawnione²² pozyskanie zwierzyny łownej lub ryb, czyli wszelka działalność mająca na celu zabicie lub pozyskanie w inny sposób lub schwytanie zwierząt łownych bądź ryb.

„Zielona nowelizacja” kodeksu karnego przywróciła również częściowo bardziej rygorystyczny zapis regulacji zawartej w poprzednim kodeksie karnym ustawy nr 140/1961 Zb. P. poprzez zastosowanie niedokonanej formy czasownikowej „poluje” zamiast poprzednio zastosowanej formy dokonanej mającej znaczenie „poluje (i zabija)”.

Artykuł 305 Bezprawne wytwarzanie, posiadanie, i inne formy dysponowania środkami farmaceutycznymi i innymi substancjami mającymi wpływ na produktywność inwentarza

- 1) Kto bez zezwolenia produkuje, importuje, eksportuje, przewozi, oferuje, pośredniczy, sprzedaje lub w jakikolwiek inny sposób pozyskuje lub zajmuje się substancjami o działaniu tyreostatycznym, gaestagennym, androgennym, estrogenym lub innymi hormonalnym lub beta-agonistami lub inną substancją przeznaczoną do stymulacji wydajności inwentarza lub środkiem przygotowawczym zawierającym taką substancję, podlega karze pozbawienia wolności do jednego roku, zakazowi prowadzenia działalności lub przypadkowi rzeczy lub innej wartości materialnej.
- 2) Taka sama kara może być nałożona na każdego, kto wbrew innym przepisom prawa stosuje środki farmaceutyczne w celu podniesienia produktywności inwentarza lub produkuje, importuje, eksportuje, przewozi, oferuje, pośredniczy, sprzedaje lub w inny sposób pozyskuje lub posługuje się takimi substancjami w tym celu.
- 3) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do trzech lat, jeżeli popełnia czyn, o którym mowa w ust. 1) lub 2):
  - a) jako członek zorganizowanej grupy;
  - b) wielokrotnie;
  - c) w zamiarze uzyskania znacznych korzyści osobistych lub dla innej osoby; lub
  - d) na dużą skalę.
- 4) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od jednego roku do pięciu lat, jeżeli popełnia czyn, o którym mowa w ust. 1) lub 2):
  - a) jako członek zorganizowanej grupy działającej na terytorium więcej niż jednego państwa;
  - b) z zamiarem uzyskania dużych korzyści dla siebie lub innej osoby w wyniku tego czynu;
  - c) na dużą skalę.

Przestępstwo to, które może być popełnione przez osobę fizyczną lub prawną, dzieli się na dwa różne rodzaje okoliczności dotyczących interesu ochrony inwentarza przed podnoszeniem jego produktywności poprzez zastosowanie różnych leków i sztucznych substancji oraz ochrony zdrowia i ludzi przed niepożądanymi skutkami tych substancji.

---

²² Działania niespełniające warunków legalnego polowania zgodnie z ustawą nr 449/2001 Zb. P. w sprawie polowań, z późniejszymi zmianami, są uznawane za nieuprawnione.

Pierwsza grupa okoliczności dotyczy postępowania sprawcy, który bezprawnie wytwarza, importuje, eksportuje, przewozi, oferuje, pośredniczy, sprzedaje lub w inny sposób pozyskuje lub posiada jakiegokolwiek substancje lub środki przygotowawcze, o których mowa w pierwszym ustępie.

Drugi zespół okoliczności składa się z czynu, w ramach którego sprawca, wbrew innemu przepisowi prawa, stosuje leki w celu podniesienia produktywności inwentarza lub wytwarza, importuje, eksportuje, przewozi, oferuje, pośredniczy, sprzedaje lub w inny sposób pozyskuje lub posiada je w tym celu. Jeśli chodzi o aspekt podmiotowy, wymagany jest zamiar. Sprawca podlega karze pozbawienia wolności, zakazowi prowadzenia działalności lub konfiskacie mienia.

W Unii Europejskiej niewłaściwe stosowanie lub nadużywanie substancji medycznych lub innych u zwierząt hodowlanych od dawna jest pod bardzo dokładną kontrolą²³. W większości przypadków są to substancje o działaniu przeciwbakteryjnym, przeciwzapalnym, hormonalnym, anti-hormonalnym i beta-adrenergicznym, które są niewłaściwie stosowane w celu zwiększenia wydajności zwierząt, a więc podawane są zwierzętom w celu zapewnienia hodowcy wyższych korzyści finansowych.

Obecność pozostałości tych substancji w żywności pochodzenia zwierzęcego może mieć istotny wpływ na zdrowie konsumentów. Z tego powodu w Unii Europejskiej przyjęto wiele przepisów regulujących stosowanie tych substancji u zwierząt oraz późniejsze monitorowanie obecności tych substancji zarówno w ciałach zwierząt, jak i w żywności pochodzenia zwierzęcego, co znalazło odzwierciedlenie w prawie krajowym w formie przyjęcia rozporządzeń w sprawie podawania pewnych substancji zwierzętom, których produkty są przeznaczone do spożycia przez ludzi, oraz monitorowania obecności niedozwolonych substancji, pozostałości i zanieczyszczeń, z powodu których produkty pochodzenia zwierzęcego mogą być szkodliwe dla zdrowia ludzi.

Z regulacji europejskich wynika również ustawa nr 378/2007 Zb. P. w sprawie środków farmaceutycznych oraz uzupełnieniu niektórych powiązanych ustaw, z późniejszymi zmianami, oraz ustawa nr 166/1999 Zb. P. dotycząca opieki weterynaryjnej oraz nowelizacji powiązanych ustaw (ustawa weterynaryjna).

Celem obu tych regulacji jest ochrona zdrowia zwierząt, środowiska i, w szczególności, ochrona ludzi (konsumentów) przed niekorzystnym działaniem środków farmaceutycznych, a w wypadku ustawy weterynaryjnej, przed niekorzystnym działaniem odzwierzęcym lub żywności pochodzenia zwierzęcego. Filozofia ta została również przyjęta w kodeksie karnym.

---

²³ Rozporządzenie (WE) nr 1831/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie dodatków stosowanych w żywieniu zwierząt; na przykład, najnowsze Rozporządzenie Delegowane Komisji (UE) 2019/2090 z dnia 19 czerwca 2019 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/625 w odniesieniu do przypadków podejrzenia lub stwierdzenia niezgodności z przepisami Unii dotyczącymi stosowania lub pozostałości substancji farmakologicznie czynnych dopuszczonych w weterynaryjnych produktach leczniczych lub jako dodatki paszowe bądź z przepisami Unii dotyczącymi stosowania lub pozostałości zakazanych lub niedopuszczonych substancji farmakologicznych czynnych.

Praktyczne doświadczenie płynące z nadzoru w tym obszarze pokazuje, że same sankcje administracyjne nie są wystarczające, ponieważ pojawiały się również przypadki działania w tym obszarze zorganizowanych grup przestępczych. Z tych względów do kodeksu karnego wprowadzono nowe okoliczności, które mają zapewnić odpowiedni wymiar kary za takie postępowanie, w tym odpowiednie okoliczności mogące skutkować zastosowaniem surowszych kar²⁴.

Artykuł 306 Rozprzestrzenianie zakaźnej choroby zwierzęcej

- 1) Kto, choćby w wyniku zaniedbania, powoduje lub zwiększa ryzyko sprowadzenia lub rozprzestrzenienia zakaźnej choroby zwierzęcej wśród zwierząt hodowlanych lub dzikich, podlega karze pozbawienia wolności do jednego roku, zakazowi prowadzenia działalności lub konfiskacie rzeczy lub innych wartości majątkowych.
- 2) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do trzech lat, jeżeli powoduje rozprzestrzenienie się choroby, popełniając czyn, o którym mowa w ust. 1).

Celem jest ochrona przed rozprzestrzenianiem się chorób zakaźnych wśród zwierząt, zarówno w hodowlach zwierząt domowych czy farmach zwierząt o znaczeniu gospodarczym, jak i wśród dzikich zwierząt. Jeśli chodzi o aspekt podmiotowy, możliwa jest wina zarówno umyślna, jak i nieumyślna. Kodeks karny przewiduje za to przestępstwo karę pozbawienia wolności, zakaz prowadzenia działalności lub konfiskatę mienia.

Artykuł 307 Rozprzestrzenianie chorób zakaźnych i pasożytów roślin użytkowych

- 1) Kto, choćby w wyniku zaniedbania, powoduje lub zwiększa ryzyko sprowadzenia lub rozprzestrzenienia choroby zakaźnej lub pasożytów roślin użytkowych, podlega karze pozbawienia wolności do jednego roku, zakazowi prowadzenia działalności lub konfiskacie rzeczy lub innej wartości majątkowej.
- 2) Sprawca podlega karze pozbawienia wolności na okres od sześciu miesięcy do trzech lat, jeżeli powoduje rozprzestrzenienie takiej choroby lub pasożytów, popełniając czyn, o którym mowa w ust. 1).

Celem jest ochrona roślin handlowych przed rozprzestrzenianiem chorób zakaźnych i szkodników. Przestępstwo może popełnić osoba fizyczna lub prawna umyślnie lub w wyniku zaniedbania. W przypadku popełnienia tego przestępstwa, sprawca podlega karze pozbawienia wolności, zakazowi prowadzenia działalności lub konfiskacie mienia.

Artykuł 308 Postanowienia ogólne

Rząd określa, w drodze rozporządzenia, które choroby zwierząt i roślin uznaje się za zakaźne w rozumieniu art. 306 i 307 oraz do jakich pasożytów stosuje się art. 307.

Rząd Republiki Czeskiej zastosował się do postanowień ogólnych, przyjmując Rozporządzenie nr 453/2009 Zb. P., w którym na potrzeby kodeksu karnego określa się, co uznaje się za ludzkie choroby zakaźne, zwierzęce choroby zakaźne, roślinne choroby zakaźne oraz szkodniki roślin użytkowych. Wybrano rozporządzenie jako formę prawną, ponieważ lepiej zaspokaja ono potrzebę operacyjnej reakcji legislacyjnej na zmiany w katalogu chorób oraz nowo zidentyfikowanych szkodników.

---

²⁴ Uzasadnienie kodeksu karnego.

WNIOSKI

W artykule został omówiony wpływ europeizacji prawa karnego na ochronę środowiska poprzez prawo karne w Republice Czeskiej. Już ze stopniowego przyjmowania prawodawstwa, które zostało zaprezentowane wyżej, jasno wynika, że Unia Europejska odgrywa ważną rolę w dziedzinie ochrony środowiska i poprzez swoją politykę oraz poszczególne instrumenty prawne określa kierunek i zakres ochrony środowiska. Środowisko jest niewątpliwie bardzo ważnym elementem jakości życia każdego człowieka, dlatego jego ochrona musi znajdować się wśród najważniejszych interesów nie tylko Unii Europejskiej ale również każdego państwa. W ostatnich latach tendencja ta jest zauważalna, gdyż obserwujemy wysiłki na rzecz coraz lepszego rozumienia ochrony środowiska na poziomie Unii Europejskiej, w tym poprzez prawo karne.

W przeszłości podejmowano wysiłki by skutecznie zająć się ochroną środowiska na poziomie prawa cywilnego i administracyjnego, ale regulacje takie okazały się niewystarczające. W związku z tym, konieczne było podejście do ochrony środowiska poprzez prawo karne. Za ważny kamień milowy w tej dziedzinie uważa się Dyrektywę z 2008 r. Wymaga ona od państw członkowskich wprowadzenia proporcjonalnych, skutecznych i odstraszających sankcji karnych za poważne naruszenia wspólnotowych przepisów ochrony środowiska. Sankcje karne zawarte w dziale VIII kodeksu karnego odpowiadają wymogom Dyrektywy z 2008r., niezależnie od tego czy weźmiemy pod uwagę stan faktyczny, czy też wymiar kary pozbawienia wolności lub innych kar istotnych z punktu widzenia ochrony środowiska, takich jak zakaz prowadzenia działalności w artykułach 299, 300, 302, 303 i 304.

Dyrektywa z 2008 r. wzywa również do wprowadzenia odpowiedzialności karnej osób prawnych. Zgodnie z ustawą nr 418/2011 Zb. P. w sprawie odpowiedzialności karnej osób prawnych oraz postępowaniach przeciwko nim, osoba prawna ponosi odpowiedzialność karną za wszystkie przestępstwa przeciwko środowisku wymienione w dziale VIII kodeksu karnego, zatem Republika Czeska również spełnia ten wymóg.

Jednakże, Dyrektywa z 2008 r. jest krótka i zawiera jedynie najbardziej podstawowe pojęcia. Jak wynika z przeprowadzonej ewaluacji, Dyrektywa z 2008 r. nie spełnia w wystarczający sposób swego celu i w związku z tym konieczna była jej rewizja i ujednoczenie przepisów karnych dotyczących ochrony środowiska. Z tego powodu, powstała zupełnie nowa Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 1203/2024 z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie ochrony środowiska poprzez prawo karne i zastępująca dyrektywy 2008/99/WE i 2009/123/WE. Nowa dyrektywa ma na celu skorygowanie niedociągnięć poprzedniej dyrektywy, a w szczególności zaostrza przepisy dotyczące przestępstw w dziedzinie ochrony środowiska. Podobnie, pojawiły się nowe przestępstwa związane z działalnością w dziedzinie wydobywania wody z naturalnych źródeł, recyklingu statków, naruszania przepisów Unii Europejskiej w dziedzinie chemikaliów (zwłaszcza rtęci i fluorowanych gazów cieplarnianych) oraz, sprawa ostania ale nie najmniej ważna, działalność polegająca na rozprzestrzeleniu inwazyjnych nie-rodzimych gatunków zwierząt, roślin, grzybów i mikroorganizmów, które mają istotny wpływ

na terytoriach poszczególnych krajów członkowskich. Brzmienie nowej dyrektywy pokazuje wyraźne wysiłki na rzecz maksymalizacji ochrony środowiska.

Nowa dyrektywa nakłada na państwa członkowskie obowiązek przyjęcia lub nowelizacji ustawodawstwa w taki sposób, by cel dyrektywy i jej poszczególne przepisy zostały zrealizowane w terminie do 21 maja 2026 roku. Jeśli chodzi o termin przyjęcia nowej dyrektywy, Republika Czeska jest dopiero na początku dyskusji na temat sposobu zapewnienia zgodności z nową dyrektywą. Powstaje więc pytanie jak drastyczne zmiany będą potrzebne, jakkolwiek, już w obecnie obowiązującym prawie karnym można znaleźć elementy korespondujące z nową dyrektywą.

Czeskie ustawodawstwo jest oparte i rozbudowywane na zobowiązaniach międzynarodowych, które Republika Czeska musi wypełniać. Republika Czeska jest związana umowami międzynarodowymi (artykuł 1(2) Konstytucji), a zatem także ustawodawstwem Unii Europejskiej (artykuł 10 Konstytucji). To ustawodawstwo Unii ma zasadnicze znaczenie dla Republiki Czeskiej przy tworzeniu prawodawstwa dotyczącego ochrony środowiska poprzez prawo karne.

Przestępstwa przeciwko środowisku są w Republice Czeskiej traktowane bardzo poważnie i w związku z tym są uregulowane w odrębnym dziale kodeksu karnego. Niniejszy artykuł wyszczególnia i analizuje przestępstwa dotyczące ochrony środowiska oraz ochrony fauny, flory, gleby, powietrza i wody. Zatem, czeskie prawodawstwo obejmuje ochronę praktycznie wszystkich elementów składowych środowiska. Niektóre obszary już od dawna są wystarczająco skuteczne, proporcjonalne i odstraszające, natomiast inne wciąż są przedmiotem częstych nowelizacji, np. ochrona zwierząt.

Można zatem podsumować, że Republika Czeska radzi sobie w dziedzinie ochrony środowiska poprzez prawo karne; jest aktywna w dziedzinie ochrony środowiska poprzez prawo karne i stara się wcześniej czy później wywiązywać ze swoich zobowiązań. Można jedynie mieć nadzieję, że w przyszłości, zwłaszcza w następstwie nowej dyrektywy w sprawie ochrony środowiska poprzez prawo karne, wysiłki Republiki Czeskiej w dziedzinie tej ochron będą aktywne i wystarczające.

BIBLIOGRAFIA

- Decyzja ramowa Rady 2005/667/WSiSW z dnia 12 lipca 2005 r. w sprawie wzmocnienia uregulowań prawnokarnych w celu zapobiegania zanieczyszczeniom pochodzącym ze statków.
- Dyrektywa 2005/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie zanieczyszczenia pochodzącego ze statków oraz wprowadzenia sankcji w przypadku naruszenia prawa.
- Dyrektywa 2008/99/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie ochrony środowiska poprzez prawo karne.
- Dyrektywa 2024/1203/We Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 kwietnia 2024 r. w sprawie ochrony środowiska poprzez prawo karne.
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa.

- Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem, 1973 r., Waszyngton.
- Kořínek Š., *Posílení ochrany zvířat v reflexi trestného činu „chov zvířat v nevhodných podmínkách“*, „Trestněprávní revue“ 2022, nr 2.
- Międzynarodowa konwencja o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki, 1973 r., z późniejszymi zmianami wprowadzonymi przez Protokół z 1978 r. (MARPOL 73/78).
- Púry F., § 303 [Zanedbání péče o zvíře z nedbalosti], w: P. Šámal *et al.*, *Trestní zákoník*, wyd. 3, Praga 2023.
- Rozporządzenie Delegowane Komisji (UE) nr 2019/2090 z dnia 19 czerwca 2019 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2017/625.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej flory i fauny w drodze regulacji handlu nimi.
- Rozporządzenie (WE) nr 1831/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 września 2003 r. w sprawie dodatków stosowanych w żywieniu zwierząt.
- Uchwała Sądu Konstytucyjnego z dnia 19 lipca 2019 r., sprawa nr II ÚS 4149/18.
- Uchwała Sądu Konstytucyjnego z dnia 9 maja 2023 r., sprawa nr IV ÚS 2352/22-2.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2023 r., sprawa nr 7 Tdo 55/2023.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2011 r., sprawa nr 8 Tdo 657/2011.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 18 March 2020 r., sprawa nr 7 Tdo 196/2020.
- Ustawa nr 40/2009 Zb. P., Kodeks karny.
- Ustawa nr 114/1992 Zb. P., Ustawa Czeskiej Narodowej Rady w sprawie ochrony przyrody i krajobrazu.
- Ustawa nr 140/1961 Zb. P., Prawo karne.
- Ustawa nr 167/2008 Zb. P. w sprawie zapobiegania i naprawy szkód w środowisku oraz w sprawie nowelizacji niektórych ustaw.
- Ustawa nr 449/2001 Zb. P. w sprawie polowań, z późniejszymi zmianami.
- Ustawa nr 330/2011 Zb. P., nowelizująca ustawę nr 40/2009 Zb. P., Kodeks karny, z późniejszymi zmianami, oraz ustawa nr 141/1961 Zb. P., Kodeks postępowania karnego, z późniejszymi zmianami.
- Ustawa nr 418/2011 Zb. P. w sprawie odpowiedzialności karnej osób prawnych oraz postępowaniach przeciwko nim.
- Uzasadnienie ustawy nr 40/2009 Zb. P., Kodeks karny.

Cytuj jako:

Tlapák Navrátilová J., *Wpływ europeizacji ochrony środowiska na prawo karne Republiki Czeskiej*, „Ius Novum” 2024, nr 4(18), s. 1–21. DOI: 10.26399/iusnovum.v18.4.2024.27/j.tlapak-navratilova